

RECONeixEMENT COMARCAL I ORDENACIó DEL TERRITORI

Per MANUEL DE SOLÀ-MORALES

Fixar-se en l'estructura física de cada comarca és ja una hipòtesi metodològica per a l'ordenació del territori. Les normes territorials resumeixen, en una síntesi quasi única, les condicions en que la vida i l'activitat dels habitants es produeixen, i resumeix també els interessos en conflicte que la seva apropiació comporta. La construcció del que s'ha dit la "natura històrica", l'ocupació i les obres de transformació del material històric existent, i l'ús variat dels avantatges diferents en què el territori es presenta, l'aprofitament dels rendiments de la terra i el valor de canvi que la propietat adquireix, mostren en la forma del territori resultant no sols la seva dimensió, sinó també, d'alguna manera, senyals bastant aproximatiu de llur interdependència.

Perquè si les formes del territori ens interessen com a reflex (fòssil, document) de les relacions socials (econòmiques i polítiques), és a dir com a *producte*, també ens interessen en si mateixes com a patrimoni productiu, com a *recurs*. Perquè no s'arriba a entendre l'ús social de l'espai solament com a resultat directe de relacions socio-econòmiques generals, sinó a més a més passant a través de les pròpies lleis de producció de l'espai i de construcció de la natura històrica. Es en aquest aspecte que l'ordenació del territori com a pràctica política i com a disciplina científica (àdhuc, parcialment, com a camp de l'administració pública en l'estat burgès post-industrial) centra la seva feina i en treu les bases dels seus raonaments. Com a transformació de la natura, i per tant com a operació filosòfica i tècnica, i ensems com a tasca d'amplíssima significació cultural, per les seves implicacions socials i polítiques.

L'Ordenació del Territori fou en els seus primers passos com a disciplina específica, un esforç sobretot de reconèixer al territori un ordre propi. El mètode per ordenar era sobretot reconèixer certes "vocacions" de cada territori particular. Actitud en què els coneixements de la geografia, l'ecologia i la història serien part important del mètode, i en què domina un cert determinisme naturalista per al qual de l'estat natural de les coses és d'on es deduirien els criteris d'ordenació futura, i on, per consegüent, conservació i defensa serien actituds freqüents i àdhuc preponderants.

Els avenços del funcionalisme científic van aportar més endavant al tractament del territori una actitud *distributiva*, basada en les aportacions de la ciència econòmica sobretot en la seva vessant espacial (teoria de la localització, ciència regional, etc.), i la tipificació dels elements territorials com a elements funcionals (zones residencials i industrials, centres de servei o de mercat, infraestructures de comunicació, àrees lliures, etc.) va suposar un salt qualitatiu en la garantia científica dels criteris d'ordenació del territori. Fins i tot la imatge d'aquesta visió es la que ha arribat al llenguatge quotidià i a la discussió periodística habitual. Un estricte rigor posterior sobre aquests conceptes que eren a la base del clàssic "regional planning" han trobat, via la terminologia i el discurs estructuralista, un aprofundiment en termes d'estructures urbanes, sistemes de ciutat, polaritats, eixos de creixement, etc.

El "regional planning" tradicional era, sobretot, un mètode de qualificació diferencial de l'ús del territori. Els "destins d'ús" eren establerts per cada unitat territorial (comarques, valles, litorals, conurbacions) definida com a àrea homogènia. Efectivament, definien les àrees homogènies per aplicar-hi una funció específica, una quantitat d'ús o un nom, i aquesta ha estat vivint la pràctica més important del planejament. Aquesta pràctica va lligada a la idea del pla com a *previstió*: s'anàlitzava l'estat existent quantificant-lo per activitats diferenciades, s'extrapolava la di-

mensió futura d'aquestes activitats o "necessitats", s'assignen els requeriments resultants a àrees homogènies diferents: la racionalització del territori és la seva especialització, una especialització funcional.

El raonament "descripció estadística-projecció futura-assignació funcional" és millorat en la visió estructuralista per una més rica interdependència entre les diferents parts funcionals, en termes d'elements complexos i de zones de funció més general. Es produeix com a conseqüència una visió totalitzadora i comprensiva del territori que, si bé té el valor de referència unitària per a tot el conjunt, manca quasi necessàriament de l'especificació que caldria per fer-la eficaç o per arribar a explicar, a l'escala corresponent, les opcions que cada intervenció concreta sobre el territori planteja.

Si, d'una banda, la política econòmica a escala nacional o regional té ja un marc polític i institucional clar on definir-se, i unes tècniques en sòlida formació amb què treballar, els problemes en canvi que les operacions territorials estan plantejant, i que són motors evidents de clara mobilització política (creixement urbà, centrals energètiques, transvasament de recursos, remodelació de barris vells, sots-equipament agrícola, invasió turística, xarxes de comunicació, parcs industrials, destrucció del paisatge, etc.) necessiten esclarir un propi marc teòric i institucional on l'anàlisi i la resposta puguin fer-se amb plena coherència científica i política.

L'atenció feta en aquests plànols als problemes del territori en termes de lloc, de mida, d'escala i de distància porta decididament cap a una visió metodològica de l'ordenació del territori que centri l'anàlisi de les relacions entre els elements territorials com a camp privilegiat d'estudi. Vol dir que es defugiu, de moment, de les genèriques valoracions agregades que, amb objectius de quantificació o de comparació, han de reduir comarques senceres a un punt o una taca uniforme sense permetre introduir en l'anàlisi la valoració concreta dels processos parcials a través dels quals la transformació del territori realment es produeix. Vol dir fer constància que aquests processos són prou diversos, interdependents i trascendents com per condicionar-se recíprocament amb les relacions a nivell agregat es contabilitzin.

L'empenya presa en els darrers anys, també en el nostre país, per les macro-interpretacions socio-econòmiques dels problemes urbans i territorials, i, en certa manera, l'atzucac metodològic a què podria arribar la seva aplicació semblen denunciar la manca d'un equivalent aprofundiment del territori en tant que fet concret, divers, específic, històric.

Es vol dir així que caldrà veure el territori no solament com un efecte, sinó també com una causa del consum social; no sols com una "localització" de la producció, sinó també com un factor. Per a la política econòmica cal una *ordenació espacial* de l'economia. Però aquesta hauria de contrastar-se en una ordenació territorial, i per a aquesta cal l'*economia de l'ordenació espacial*, que no és pas el mateix. Cal no pensar tan sols en un territori com a "factor de localització", i entrar a pensar en la localització com a factor de producció.

I així com de l'economia cal parlar de la sociologia del dret o de la història. Així com la química o la biologia són importants per a l'avanç de la medicina, les ciències socials són bàsiques per a l'Ordenació del Territori. A l'ensens és clar que l'organisme humà presenta un grau de complexitat i d'interrelació tan alt i específic en els seus processos interns que fóra absurd d'atendre les malalties com un problema de química o de biologia, sense reconèixer els mètodes i els interessos parcials que l'especifica-

59

60

citats dels fenòmens mèdics li donen com a propi camp d'estudi. El territori no és pas cap organisme. Però sí és una forma complexa on les relacions econòmiques socials i polítiques s'interfereixen de manera específica. Copsar-lo com a tal en aquesta especificitat és el que l'ordenació territorial aporta per tal de fer més intel·ligibles els conflictes que presenta la utilització social de l'espai físic.

Posar fites en aquest camí és el que cerca l'estudi de l'estructura territorial de les comarques. Assenyalant al mateix temps, que les formes de l'estructura física es comprendrien millor amb l'ajust d'aquells treballs que, des de l'anàlisi econòmica, han fet, amb tanta de fecunditat, els estudis d'economia comarcal, sovint empresos en el nostre país, els de demografia, història i geografia local, i també les tècniques d'avaluació, cost-benefici, programació d'inversions i finançament, els estudis de les hisendes públiques locals, o els de dret administratiu i fiscal.

Cap intervenció sobre el territori hauria de romandre al marge de les grans directrius de política social i econòmica que a escala nacional orienten l'evolució del país; igualment, mai aquestes polítiques generals arribaran a ésser prou sòlides i justificades sense partir de l'avaluació i optimització de les condicions pròpies i específiques de cada comarca com a tal. Això vol dir que, al marge dels criteris d'assignació (de diners, d'activitats, de població), talment com si d'un total nacional que des d'un calaix central hagués de distribuir-se per tot el país, el que l'ordenació del territori ha d'engagar són criteris d'optimització parcial (local, territorial), que per la seva mútua interdependència vagin creant les polítiques nacionals. El territori no és pas un presupost a repartir. Les comarques hauran d'esdevenir, doncs, protagonistes de proposta i de decisió, i per tant també d'anàlisi, amb què arrencar una ordenació democràtica del territori.